

УДК 336.71.078

Вергун Антоніна Миколаївна

Кандидат економічних наук, доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

Давиденко Альона Андріївна

Київський національний університет технологій та дизайну

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

Статтю присвячено дослідженню теоретичних основ фінансової безпеки банків. Встановлено основні напрями щодо забезпечення фінансової безпеки банку на сучасному етапі розвитку фінансово-кредитних відносин. Запропоновано теоретико-методичні підходи до оцінки фінансової безпеки банку та шляхи удосконалення організації фінансової безпеки банку.

Ключові слова: Фінансова безпека банківської установи, фінансова стійкість банку, система фінансової безпеки банку.

Аналіз літературних джерел з питань фінансової безпеки банків дає змогу зробити висновок, що зазначене питання має два аспекти. З одного боку, необхідно працювати над забезпеченням фінансової безпеки банківської системи в цілому, а з іншого – потрібно також досліджувати питання забезпечення фінансової безпеки окремої банківської установи.

Безпека банків входить до фінансової безпеки країни як особлива частина. Банківська система є найважливішою складовою фінансово-кредитної сфери будь-якої держави. І саме тому рівень фінансової безпеки держави визначає стан банківського сектору.

Забезпечення фінансової безпеки як банківської системи України в цілому, так і окремих її складових, виходячи з їх виключного значення для соціально-економічного розвитку держави, – складна і багатогранна проблема, якій необхідно приділяти постійну увагу [1].

Значна кількість проблем у сфері забезпечення фінансової безпеки банків призводить до зниження ефективності їх діяльності. Основними проблемами є такі [2]: банки приділяють недостатню увагу контролю над ризиками; сповільнена реакція на виникаючі кризові ситуації; нездатність здійснювати ефективне фінансове управління.

Рівень розвитку економічної науки на сьогоднішній день дозволяє вирішити більшість з перерахованих проблем, тому головним завданням є приведення розрізнених досліджень за даною темою в єдину систему, застосування якої на практиці дозволить забезпечити стабільну й ефективну діяльність банків.

Основою системи забезпечення фінансової безпеки банків є три підсистеми, що зображені на рис. 1.

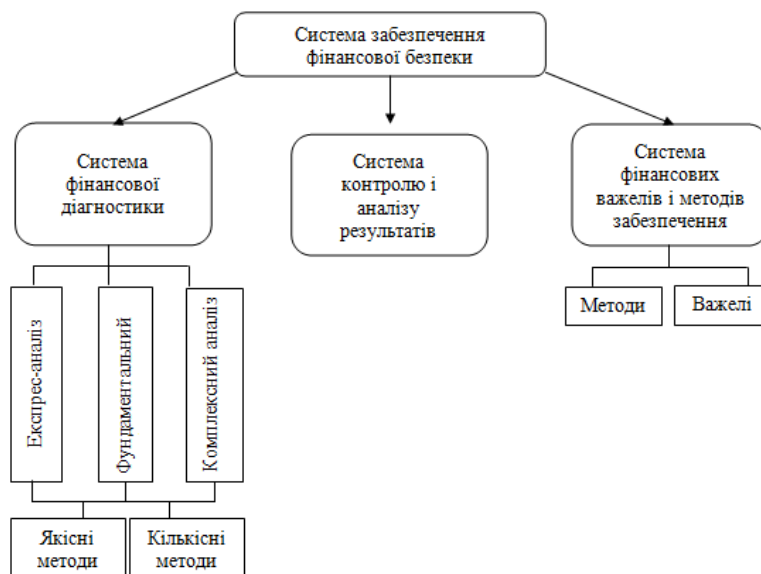

Рис. 1. Структура системи забезпечення фінансової безпеки [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с.187]

На підсистему фінансової діагностики покладені функції прогнозування криз, оцінка рівня фінансової безпеки, визначення масштабів кризи, а також причин, які лежать в її основі. Також підсистема повинна оцінювати ефективність використання фінансових ресурсів у діяльності банку в цілому.

Діагностика – це певний набір методичних розробок, який дозволяє на ранніх стадіях виявити кризові ситуації, оцінити ступінь їх загрози для фінансової безпеки банку та фактори, що їх спричинили [3, с. 192].

Основна мета підсистеми діагностики – своєчасно інформувати про можливі проблемні ділянки роботи банку, а також оцінювати рівень його фінансової безпеки.

Основними завданнями, що повинна виконувати підсистема фінансової діагностики є наступні [3]:

- аналіз внутрішнього і зовнішнього середовищ банку;
- визначення кризового середовища банку та критичних ризиків;
- оцінка ризиків і можливого настання кризи;
- виявлення проблемних місць у роботі банку на основі даних проведеного аналізу;
- оцінка ефективності діяльності банку;
- формування загальних висновків про рівень фінансової безпеки банку.

Як видно з рис. 1. система фінансової діагностики проводиться на трьох рівнях: експрес-аналіз, комплексний та фундаментальний аналіз фінансової безпеки банку.

Метою експрес-аналізу є наочна і проста оцінка фінансового стану та динаміки розвитку суб'єкта господарювання. У процесі аналізу можна запропонувати розрахунок різних показників і доповнити його методами, які базуються на досвіді і кваліфікації спеціаліста. Одним з основних елементів експрес-аналізу є вміння працювати з річним звітом і фінансовою звітністю.

Для комплексного аналізу необхідно оцінити тенденції найбільш загальних показників, які з різних сторін характеризують фінансовий стан банку. До найзагальніших показників комплексної оцінки фінансового стану належать показники дохідності й рентабельності. Велике значення має аналіз структури доходів банку та оцінка взаємозв'язку прибутку з показниками рентабельності.

Фундаментальний аналіз дозволяє оцінити фінансовий стан банку з усіх сторін. Особливістю цього методу є те, що він передбачає використання найбільш повної та всеохоплюючої інформації про діяльність банку, вивчає причини зміни фінансового стану та дозволяє будувати довгострокові прогнози про майбутній його розвиток.

Стосовно конкретних методів для здійснення процесу діагностики, то в економічній літературі виділяють дві великі групи методів проведення діагностики – якісні й кількісні [4].

Якісні методи базуються на використанні експертних оцінок при визначенні певних параметрів. Кількісні методи мають на увазі розрахунок конкретних показників з подальшою оцінкою і тлумаченням отриманих значень.

Діагностика фінансової безпеки банку об'єднує методи кількісного і якісного аналізу, що надає можливість аналітику отримати повну картину фінансового становища банку й оцінити реальний ступінь загрози його фінансовій безпеці. Використання діагностичного інструментарію дозволяє банку не тільки попереджати виникнення кризових ситуацій на початковій стадії, але і визначити їх причини, що створює необхідні передумови для правильного вибору важелів і методів з нейтралізації потенційних криз [5].

Важливою складовою запропонованої системи фінансової безпеки банку є підсистема фінансових важелів і методів забезпечення фінансової безпеки. Її метою є усунення кризових явищ і процесів, а також причин, які їх викликали, забезпечення ефективної діяльності та оптимального використання фінансових ресурсів банком. До основних завдань підсистеми належать: вибір оптимальної стратегії діяльності та інструментарію її реалізації; нейтралізація кризових явищ; усунення причин криз; усунення наслідків кризи; забезпечення ефективної діяльності банку [2].

Останньою підсистемою, яка необхідна для ефективної роботи системи фінансової безпеки банків, є підсистема контролю результатів. Саме контроль є тією ланкою, яка повинна зв'язати між собою всі інші запропоновані підсистеми.

Мета підсистеми контролю результатів – контроль за належним виконанням своїх функцій іншими підсистемами і достовірна оцінка результативності та ефективності їх діяльності. Оцінку фактично досягнутих і планових показників діяльності банку, що здійснювалась шляхом порівняння та розрахунку показників абсолютного та відносного відхилення, пропонується виконувати шляхом проведення повторної діагностики, під час якої особливу увагу приділяють саме кризовим ділянкам роботи банку. При цьому підсумковим критерієм ефективності буде покращання фінансового стану банку як з погляду кількісного, так і якісного аналізу [3].

Таким чином, розроблена система фінансової безпеки банків повинна запобігти настанню глибоких криз шляхом раннього попередження негативних тенденцій у його роботі та нейтралізувати можливі проблемні аспекти в поточній діяльності.

Аналіз існуючих публікацій показав, що всі методи й інструменти, які можуть бути використані для забезпечення фінансової безпеки банку, можуть бути поділені на дві великі групи: внутрішні й зовнішні. Даний розподіл базується на двох передумовах. З одного боку, банк, як і будь-який інший господарюючий суб'єкт, має економічну самостійність і, отже, він може сам вживати певних заходів, спрямованих на досягнення фінансової безпеки. З іншого боку, його діяльність підлягає втручанню з боку держави, в якій є свої інструменти впливу на стан банківських установ [6]. Інструменти забезпечення фінансової безпеки банку наведені на рис. 2.

Рис. 2. Інструменти забезпечення фінансової безпеки

Фінансове планування – це управління процесами створення, розподілу й використання фінансових ресурсів банку, яке реалізується за допомогою розробки фінансових планів [7, с. 34]. Фінансовий план містить: розробку фінансової моделі банку; формування прогнозного балансу ресурсів і вкладень, розрахунок прогнозних фінансових результатів, складання плану руху капіталу, плану банківських операцій, плану розробки й впровадження нових банківських продуктів і послуг; формування бюджету банку на рік у його видатковій і дохідній частинах; встановлення лімітів видатків на утримання банку, визначення мінімальної маржі й прибуткової частини бюджету, розрахунок податкових платежів і обов'язкових відрахувань; розрахунок прогнозних показників і нормативів.

Фінансовий аналіз – це процес дослідження фінансового стану й основних результатів фінансової діяльності банку з метою виявлення резервів підвищення його ринкової вартості й забезпечення ефективного розвитку [8, с. 47].

Його основні завданнями: визначення показників і нормативів діяльності банку; визначення й аналіз показників, які характеризують процес управління активами й зобов'язаннями банку; визначення й аналіз показників, що характеризують процес управління комісійними й торговельними операціями банку; визначення внутрішніх показників і нормативів, що регулюють ступінь ризику банківських операцій; визначення й аналіз показників прибутковості діяльності банку й ефективності процесу управління капіталом банку.

Фінансове управління – це процес, основою якого є визначення меж, яке здійснюється за допомогою різноманітних методів і відповідних їм інструментів для досягнення певної мети, що передбачає вплив на об'єкт управління для усунення відхилень від заданих параметрів.

Специфіка банківської діяльності вимагає виділення в складі фінансового управління таких функцій: оперативне управління прибутковістю банку; оперативне управління фінансовими ризиками банку; оперативне управління коштами з метою підтримки необхідного рівня ліквідності.

Фінансовий контроль – система контролю, яка забезпечує концентрацію контрольних дій на найбільш пріоритетних напрямках діяльності банку, своєчасне виявлення відхилень фактичних її результатів від передбачених бюджетами й прийняття оперативних управлінських рішень, які забезпечують нормалізацію стану банківської установи [9, с. 51].

Фінансовий контроль включає контроль дотримання нормативів ліквідності банку; контроль дотримання лімітів і показників, установлених з обліком різноманітних фінансових ризиків; контроль виконання планових завдань, які відображають необхідні обсяги й ефективність операцій банку.

Використання зовнішніх інструментів забезпечення фінансової безпеки банків спрямоване на наступне: створення законодавчих та інших умов, які дозволяють, з одного боку, реалізувати банкам свої економічні інтереси, а з іншого – створюють умови для недопущення перевищення певного критичного рівня ризикованості їх діяльності; вплив на операції комерційних банків шляхом грошово-кредитного регулювання, яке, у свою чергу, впливає на обсяг і структуру грошової маси в обігу, а також на обсяг ресурсів банків; забезпечення ефективного банківського нагляду згідно з базовими принципами Базельського комітету й чинного законодавства України шляхом інтеграції початкового контролю, безвізного нагляду, візного контролю й системного аналізу діяльності банку.

Одним з базових елементів впливу на фінансову безпеку банків є банківське регулювання. Н. Литвин вважає, що банківське регулювання – це сукупність різноманітних методів і засобів (інструментів), за допомогою яких держава впливає на діяльність банків для реалізації цілей грошово-кредитної політики і здійснює нагляд (контроль) за дотриманням банками встановлених вимог [9, с. 19].

До основних завдань банківського регулювання належать [11, с. 23]:

- підтримка стабільності й довіри до банківської системи шляхом забезпечення платоспроможності банківських структур, попередження системного ризику, тобто ризику того, що банкрутство одного або декількох банків спричинить кризу всієї банківської системи;

- захист вкладників та інших клієнтів банківської системи від надмірного ризику збитку та інших видів шкоди, яка виникає внаслідок банкрутства, шахрайства, зловживань, маніпуляцій та інших посадових правопорушень з боку постачальників фінансових послуг (індивідуальний ризик);

- забезпечення ефективного, надійного й результативного функціонування фінансових ринків, включаючи правильну роботу конкурентних ринкових сил (стимулювання ефективності системи).

Одним з найважливіших зовнішніх методів забезпечення необхідного рівня фінансової безпеки банків є здійснення банківського нагляду. Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» банківський нагляд – це система контролю й активних дій Національного банку, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими фінансово-кредитними установами в процесі їх діяльності законодавства України й установлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи й захисту інтересів вкладників [11].

Головними завданнями, які стоять перед системою банківського нагляду, є наступні:

- гарантія стабільності банківського сектора для підвищення економічного зростання країни;

- захист вкладників, які розміщують свої кошти в банках. Це завдання пов'язане з підтримкою довіри громадськості до банківської системи, втрата якої зумовлює послаблення останньої й такі макроекономічні наслідки, як скорочення грошової пропозиції, розпад системи платежів, економічна нестабільність у державі;

- підвищення конкуренції в банківському секторі. Банківські закони й положення повинні бути спрямовані на заохочення конкуренції й попередження монополії й дій, які перешкоджають конкуренції;

- підвищення ефективності банківської справи й справедливий розподіл кредитів в економіці. Банківська система повинна відповідати вимогам суспільства до якості фінансових послуг, які надаються за прийнятною ціною. Кошти повинні надходити в економічні сектори, які можуть використовувати їх найбільш продуктивно й ефективно.

Враховуючи все вищевикладене, можна сформулювати таке визначення системи фінансової безпеки банку: сукупність взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних і контрольних заходів фінансового характеру, які повинні оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень і нівелювати вплив ризиків внутрішнього й зовнішнього середовищ. Отже, систему фінансової безпеки необхідно інтегрувати в систему управління банком, що дозволить здійснювати постійний контроль за ризиковим середовищем банку і ухвалювати своєчасні та обґрунтовані рішення.

Таким чином, оцінка поточного рівня теоретичної бази, необхідної для побудови системи фінансової безпеки банку, показала, що існує не тільки принципова можливість цього, а й накопичена достатня маса теоретичних і практичних знань у даній області. Головні проблеми – відсутність чіткої систематизації знань, а також їх адаптації до умов сучасної української економіки. Тому, побудова ефективно діючої системи фінансової безпеки банків є необхідною умовою як стабільності окремо взятого банку, так і банківської системи в цілому. З урахуванням ключової ролі безпеки банківської системи в комплексі безпеки країни, дані завдання можна поставити в розряд першочергових для національної безпеки.

Оцінка поточного рівня теоретичної бази, необхідної для побудови системи фінансової безпеки банку, показала, що існує не тільки принципова можливість цього, а й накопичена достатня маса

теоретичних і практичних знань у даній області. Головні проблеми – відсутність чіткої систематизації знань, а також їх адаптації до умов сучасної української економіки. Тому, побудова ефективно діючої системи фінансової безпеки банків є необхідною умовою як стабільності окремо взятого банку, так і банківської системи в цілому.

Список використаних джерел

1. Стукало Н. Державне антикризове регулювання банківського сектору: досвід ЄС та України / Н. Стукало, М. Литвин // Вісник НБУ. – 2010. – № 7. – С. 20-25.
2. Фінансова безпека підприємств і банківських установ [Текст] : монографія / за заг. редакцією д-ра екон. Наук, проф. А. О. Єпіфанова, [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін.]. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
3. Побережний С. М. Фінансова безпека банківської діяльності: навч. посібн. / С. М. Побережний, О. Л. Пластун, Т. М. Болгар. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 112 с.
4. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В. Т. Шлемко, І. Ф. Білько [Текст] / А. Б. Борисов. – Миколаїв : Книжний мир, 1999. – 818с.
5. Болгар Т. М. Мониторинг уровня финансовой безопасности банков – необходимое условие экономической безопасности страны [Текст] / Т. М. Болгар // Академичний огляд. – Дніпропетровськ : ДУЕП, 2008. – № 1. – С. 68-72.
6. Фадеев Д. А. Фінансова безпека банківської діяльності в Україні / Д. А. Фадеев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rusnauka.com.
7. Савчук С.С. Створення Європейського банківського союзу як завершальна стадія формування Економічного і валютного союзу ЄС // Журнал порівняльного і європейського права [Електронне фахове видання]. – Вип.1, 2017. – С. 76-87.
8. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – 3-е изд., стер. – К. : Эльга, 2011. – 776 с.
9. Криклій О. А. Управління прибутком банку: монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 136 с.
10. Литвин, Н. Правові аспекти регулювання валютних операцій комерційних банків України [Текст] / Н. Литвин // Вісник Національного банку України. – 1999. – № 11. – С. 18-21.
11. Побережний С. М. Фінансова безпека банківської діяльності: навч. посібн. / С. М. Побережний, О. Л. Пластун, Т. М. Болгар – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 112 с.
12. Закон України «Про банки і банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000 р., із змінами, внесеними 22.09.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1087.635.40&nobreak=1>.

УДК 339.138

Батусов Володимир Олександрович

Київський національний університет імені Вадима Гетьмана

МАРКЕТИНГ ЯК ОКРЕМА БІЗНЕС ФУНКЦІЯ В БАНКУ

У статті розглянуто важливість маркетингу, як окремої бізнес функції у комерційному банку, обґрунтовано важливість використання нових засобів і підходів до банківського маркетингу. Визначено перешкоди у розвитку маркетингових комунікацій. Проаналізовано прийоми засобів маркетингових комунікацій комерційних банків. Визначено інструменти підвищення ефективності комерційного банку.

Ключові слова: банк, банківська система, банківський маркетинг, банківське обслуговування, лояльність клієнтів, аналіз потреб, послуги, концепція взаємовідносин, клієнтоорієнтований банк, персональний продаж.

Актуальність. Основна мета, заради якої існує банківська конкуренція, полягає у боротьбі за клієнтів, яка включає, як збереження наявних клієнтів, так і залучення нових. В сучасних умовах, коли вартість послуг у банках на одному рівні, а пропоновані послуги – схожими, вирішального значення набувають інші фактори. Постає питання щодо залучення клієнтів новим способом. Для цього необхідно проводити ефективну асортиментну політику та розширювати спектр банківських послуг.

Огляд джерел. Теоретичним та методичним розробкам складників банківського маркетингу присвячено праці таких вітчизняних учених-економістів, як: А. Войчак, Т. Кальченко, Н. Куденко, О. Кириченко, О. Майдебуря, А. Нікітін, О. Павленко, Л. Романенко, І. Спіцин, Я. Спіцин та ін.

Мета. Метою статті є визначення та систематизація сучасних тенденцій розвитку банківського маркетингу та доведення необхідності їх врахування під час формування маркетингової політики банку

Основний матеріал. Основна мета будь-якого бізнесу – отримання прибутку, це основа ринкової економіки. Маркетинг – один з інструментів, що допомагає цей прибуток отримувати.

Фінансовий ринок, як і будь-який інший, вимагає маркетингового підходу. Банківський маркетинг полягає у дослідженні ринку, оцінці власної позиції банку на ринку, розробці маркетингової стратегії по просуванню банківських продуктів та послуг.

Основними задачами маркетингового дослідження є: аналіз кон'юнктури ринку, визначення власних можливостей банку, виявлення потенційних загроз, розробка рекомендацій.

Аналіз ринку полягає у з'ясуванні ринкової ситуації і можливості роботи на поточний момент [1].

Його основні завдання – визначити конкурентну позицію банку на ринку і провести його сегментацію. Конкурентна позиція - це позиція, яку той чи інший банк займає на ринку відповідно до